

Liturgie

Z řeckého slova leitúrgiá, ve smyslu kultovní služba. Na Východě se pojem *l.* zúžil na slavení *eucharistie*, v katolické církvi se začal používat až v 16. st., a to v souhrnném smyslu křesťanské bohoslužby.

L. se vyvíjela od počátku křesťanství. Když se ve 4. st. stalo privilegovanou římskou církví, došlo k rychlému, leč nejednotnému rozvoji liturgických forem. Již tehdy se začala *l.* odlišně utvářet ve východokřesťanském a západokřesťanském prostředí. Při bohoslužbách hrál důležitou roli již od nejstarších dob liturgický zpěv (viz). Ani římskokatolická *l.* nebyla jednotná, ale dělila se na severoafricko-římskou a galskou. Galské rity byly značně ovlivněny východní církví, což se projevovalo jak v jazyce, neboť latina galských *l.* byla barvitější, tak i v ceremoniálu, který byl dramatičtější. Římská *l.*, zavedená údajně sv. Petrem, se vyznačovala sevřeným, téměř právnickým jazykem. Sama galská *l.* měla několik podskupin. V Galii se používala tzv. galikánská *l.*, v severní Itálii *l.* ambrosiánská, vytvořená údajně jedním z učitelů církve sv. Ambrožem Milánským ve 4. století. V oblasti dnešního Španělska se po určité dobu udržela *l.* západogótská a po obsazení jižního Španělska Araby, též mosarabská. Keltskou *l.* u Irů, Skotů a Velšanů charakterizovaly silné vlivy starošpanělské, starogalské, ale i římské. Ke sloučení *l.* docházelo pozvolna, velkou zásluhu na jejím sjednocení měla gregoriánská reforma 11. st. Specifiku představovala *l.* slovanská, používaná na Velké Moravě a odtud u některých slovanských národů (v Čechách s jistotou v sázavském klášteře), jež byla z větší části převzata z byzanckého ritu.

Základ křesťanské *l.* představovala eucharistická mše (viz *mše*, *eucharistie*), zpřítomnění Kristova velikonočního tajemství. Významnou roli hrály též svátosti, především svátost křtu, již se novorozené dítě začleňovalo do obce křesťanů a svátost biřmování (konfirmace). Eucharistie se ve středověku přijímala velmi málo (viz *mše*). Svátost sňatku nebyla až do tridentského koncilu povinná, církevní sňatek uzavírali především snoubenci z vyšších vrstev. Podobně jako na křtu záleželo středověkým lidem na křesťanském pohřbu a bylo-li to možné, neboť ne vždy byl kněz všem dostupný, na posledním pomazání, jež věřící zbavovalo před smrtí hříchů.

Speciální formu *l.* představovaly tzv. kanonické hodinky (officium), jež vznikly z někdejších společných starokřesťanských modliteb a později byly uloženy jen osobám duchovním, kněžím a řeholníkům.

Liturgický rok se skládal ze svátků pevných, většinou světeckých, a svátků pohyblivých, jež byly vázány především na velikonoční cyklus. Největšími svátky roku byly

velikonoce spojené s připomínkou Kristovy vykupitelské oběti a spásy lidstva. Liturgický rok se neustále vyvíjel, byly do něj zapojovány svátky nových, v průběhu středověku kanonizovaných světců, stejně jako nové církevní festivity, např. svátek Božího Těla a některé mariánské svátky. Křížové výpravy posílily kult Kristova lidství, což vedlo k rozkvětu různých pašijových pobožností a pašijové mystiky.

Raně křesťanské období ctilo a vyznávalo kult mučedníků; v průběhu středověku se vedle těch, kteří pro Krista prolili svou krev, začal prosazovat i kult vyznavačů, mužů a žen, kteří evangelické zásady hlásané Ježíšem, osvědčili svým životem. Spolu se stoupajícím uctíváním světců vzrůstala i adorace relikvií, jimž se připisovala obzvláštní milost. Nejvýznamnější místa s hroby světců se stávala cílem *poutí* (viz). Vysoká hodnota byla připisována i obrazům či sochám (*imago*), jež byly někdy uctívány téměř stejně jako skutečné relikvie. Řada kostelů získala právo odpustků vztahujících se na věřící, jež kostel navštíví o určitých svátcích. Tyto chrámy se těšily značné popularitě a i pravidelně k nim putovaly zástupy věřících.

Na okraji / vznikly liturgické hry (viz).